

ISSN: 1304-8015

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Journal of Modern Turkish Studies

Cilt 6, Sayı 1 (Mart 2009)

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi

Editör

F. Sema **Barutcu Özönder**, Prof.Dr.
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
Sıhhiye . Ankara
Tel.: (+90 312) 310 32 80 / 1285 Faks: (+90 312) 310 57 13
E-posta: barutcu@humanity.ankara.edu.tr

Yardımcı Editörler

Saime Selenga **Gökgöz**, Doç.Dr. (Hacettepe Ü, Ankara)
Gülsüm **Killi**, Yrd.Doç.Dr. (Ankara Ü, Ankara)
G. Selcan **Sağlık Şahin**, Dr. (Ankara Ü, Ankara)

Yayın Kurulu Üyeleri

Erkin **Emet**, Yrd.Doç.Dr. (Ankara, Türkiye)
Melek **Erdem**, Doç.Dr. (Ankara, Türkiye)
Naciye **Güngörmüş**, Prof.Dr. (Ankara, Türkiye)
Aynur **Öz Özcan**, Yrd.Doç.Dr. (Ankara, Türkiye)
Ufuk **Tavkul**, Prof.Dr. (Ankara, Türkiye)

Danışma Kurulu Üyeleri

Yavuz **Akpınar**, Prof.Dr. (Türkiye)
Eralp **Alışık**, Yrd.Doç.Dr. (Türkiye)
Erkin **Arız**, Yrd.Doç. (Çin)
Júlia **Bartha**, Dr. (Macaristan)
Tsend **Battulga**, Dr. (Moğolistan)
Mönhcargal **Bazarragçaa**, Prof.Dr. (Moğolistan)
Tamara G. **Borgoyakova**, Prof.Dr.
(Hakas C-RF)
Salican **Cigitov**, Prof.Dr. (Kırgızistan)
Gülzura **Cumakunova**, Prof.Dr. (Kırgızistan)
Ülkü **Çelik Şavk**, Prof.Dr. (Türkiye)
Seyfettin **Erşahin**, Prof.Dr. (Türkiye)
İşmuhammed G. **Galyautdinov**, Prof.Dr.
(Başkurdistan – RF)
Fuad **Ganiyev**, Prof.Dr. (Tataristan - RF)
Shimin **Geng**, Prof.Dr. (Çin)
Saadetin **Gömeç**, Prof.Dr. (Türkiye)
Cevat **Heyet**, Prof.Dr. (İran)
Zafer **İlbars**, Prof.Dr. (Türkiye)
Abduvali **Kaydarov**, Prof.Dr. (Kazakistan)
İgor **Kormuşin**, Prof.Dr. (Rusya)

Lala **H. Kuliyeva**, Prof.Dr. (Azerbaycan)
M. **Jorigt**, Prof.Dr. (İç Moğolistan –Çin)
Anvar **Mokayev**, Prof.Dr. (Kırgızistan)
İsmail **Musayev**, Prof.Dr. (Azerbaycan)
Guldarhan **Nurgaziyevna**, Prof.Dr.
(Kazakistan)
Nevzat **Özkan**, Prof.Dr. (Türkiye)
M. Cihat **Özönder**, Prof.Dr. (Türkiye)
Berdi **Sarıyev**, Doç.Dr. (Türkmenistan)
Akseleu **Seydimbekov**, Prof.Dr. (Kazakistan)
Gülşen **Seyhan Alışık**, Doç.Dr. (Türkiye)
Almas **Şayhulov**, Prof.Dr. (Başkurdistan –RF)
Aleksandra T. **Tıbikova**, Prof.Dr. (GAltay - RF)
Litip **Tohti**, Prof.Dr. (Çin)
Vahit **Türk**, Prof.Dr. (Türkiye)
Myagmarsuren **Uuganbayar**, Dr. (Moğolistan)
Yuri İ. **Vasil'ev**, Doç.Dr. (Saha Yeri - RF)
Oyun M. **Viktorovna**, Prof.Dr. (Tuva- RF)
Naciye **Yıldız**, Prof.Dr. (Türkiye)
Mirfatih **Zekiyev**, Prof.Dr. (Tataristan - RF)
Peter **Zieme**, Prof.Dr. (Almanya)

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi
ISSN: 1304-8015
<http://mtad.humanity.ankara.edu.tr>

**Modern Türklük
Araştırmaları Dergisi
Cilt 6, Sayı 1, Mart 2009**

İçindekiler

F. SEMA BARUTCU ÖZÖNDER, Sunuş 5

Makaleler

NACİYE YILDIZ, Türk Destançılık Geleneği 7

GÜLSÜM KİLLİ, Hakaslarda Destançılık Geleneği I: Araştırma Tarihi ve Kaynaklar 16

GÜLSÜN MEHMET, Sarı Uygur Türkçesinde Soluklu Ünlüler ve Eski Türkçe Ünlü Sistemi ile Bağlantısı 30

EYÜP BACANLI, Türkçe Fiil, Slav Türü Bitmiş Görünüş Bildirebilir mi? 43

ŞAHRU PİLTEN, Türk Dilinde Varsayılan Anlam 59

LEVENT KURGUN, Yer Adlarının Sınıflandırılmasında Aktarma Adlar, Tanımlayıcı Adlar Meselesi 74

HALİL İBRAHİM TUĞLUK, Edebiyat Toplum İlişkisi: Lâmekânî'nin Bir Gazeline Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu 81

BİLAL DEDEYEV, 15-16. Yüzyıllarda Osmanlı-Azerbaycan İlişkileri Bağlamında Halvetiye Tarikatı 91

MERAL DEMİRYÜREK, II. Meşrutiyet Devrinde Ermeniler Üzerine Üç Piyes 107

HAKAN UZUN, *Türk Yurdu'*nda 1913 Yılı İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları 128

Tanıtmalar

İrene Mélikoff, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe*, Çeviren: Turan Alptekin. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1999. (Firat CANER) 142

Gülsüm Killi, *Hakasya'dan Öyküler: Çağdaş Hakas Öykü Yazarı İlya Prokopyevič Topoyev'in Sanatı ve Seçme Öyküler*, Grafiker Yayınları: Ankara 2008 (G. Selcan Sağlık ŞAHİN) 146

Haberler

- Han Mirgen Destanının Türkiye Türkçesi Yayını Dolayısı ile Türk Destan Geleneği İçinde Hakas Destancılığı Toplantısı, 4 Mart 2009, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Filiz KILIÇ) 149

Vefyat

- Bahtiyar Vahabzade (16.08.1925-13.02.2009) (Erdoğan UYGUR) 153

Modern Türklük

Araştırmaları Dergisi

Cilt 6, Sayı 1 (Mart 2009), ss. 74-80

DOI: 10.1501/MTAD.6.2009.1.7

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Yer Adlarının Sınıflandırılmasında Aktarma Adlar, Tanımlayıcı Adlar Meselesi

Levent Kurgun

Pamukkale Üniversitesi (Denizli)

ÖZET

Türk yer adlarının tasnifi üzerinde önemli çalışmalar yapılmıştır. Ortaya çıkarılan tasnif şemaları, daha sonraki birçok çalışmaya da örnek olmuştur. Ancak yer adlarının tasnifinde yer adının yapı özellikleri ve dildeki diğer kelimelerden farklı hususlarının bulunması durumu genellikle gözden kaçmıştır. Bu da yapılan sınıflandırmaların hatalı sonuçlar verebileceği anlamına gelmektedir. Yazıda yer adlarının tasnifi ile ilgili sorunlardan birine değinilmiş, yapılanlardan örnekler verilerek tasnifin nereden başlaması gerektiği vurgulanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Yer Adları, ادبیلیم, سınıفlandırما, tanımlayıcı adlar, aktarma adlar

ABSTRACT

Important works have been done on classification of Turkish place names. Revealed schemas of classification have been set an example for many following works. But in the classification of place names, structural features of place names and the situation of different cases' existence from other words in the language generally has been overlooked. This means classification which was made can give faulty results. In the article, it is referred to one of the problems related with classification of Turkish place names and emphasized that from where classification should begin by giving examples.

KEY WORDS

Toponyms, place names, onomastics, onomastic sciences, classification, descriptive names, transfer names

1. Giriş

Türk yer adları üzerinde, özellikle Türkiye yer adları üzerinde yapılan çalışmalarda sınıflandırma ile ilgili belirgin bir sıkıntı görülmektedir. Bu sıkıntı, en genel ifade ile sınıflandırılmaya çalışılan yer adlarının birden fazla başlık altında değerlendirilebilir olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili genel görüşlerimizi daha önceki bir çalışmamızda sunmakla beraber, yer adlarını sınıflandırma sorunları çerçevesinde bir konuya daha dikkat çekmek gerektiğini düşünüyoruz¹.

2. Tespitler

Öncelikle, özel adların bir dilde işletilen diğer kelimelerden farklı özelliklerinin² olduğunu, yapılan dilbilgisi çalışmalarında ortaya konan özelliklerin tamamının, o dile ait *özel adları* bağlamadığını, *yer adı* ifadesinin yalnızca *yerleşim yerini* karşılamadığını, *yer adının* yerleşim yeri ile birlikte diğer coğrafi nesnelere de işaret ettiğini ve son olarak yer adlarının *özel adlar* olduklarını vurguladıktan sonra yer adlarının sınıflandırılması hususunda öne çıkan tutumları şöylece gözden geçirmek mümkündür:

1. Yer adları üzerinde yapılan sınıflandırma çalışmalarının genelinde *kelime* esaslı tasnif yoluna gidilmiştir. Bu tavır, *özel ad* olan yer adının asıl tespiti gereken hususiyetlerinin gözden kaçmasına sebep olmuştur ki, belirtildiği gibi, bu yolla yapılan tasniflerde yer adları birden fazla grubun içinde yer alabilmektedir. Genel olarak *kişi ile ilgili* ve *çevre ile ilgili yer adları* şeklinde iki ana grupta değerlendirilen -*özelle-* yerleşim yeri adları, bu gruplamanın sonucu olarak farklı başlıklar altına girebilmektedir. Örneğin, özellikleri tam olarak tespit edilmediği için, *Kabaağaç Köyü'*nü, önceki sınıflandırmalara göre, hem *kaba* kelimesi, hem *ağaç* kelimesi hem de *kabaağaç* esas alınarak üç farklı gruba dâhil etme imkânı vardır³.

2. Yer adlarının aldıkları eklerle göre değerlendirilmesi de fikrimizce sakıncalıdır. Çünkü hiçbir kelime, *yer adı* -*özel ad*- olması için ek almaz⁴. Bir kelimenin ek alması ve aldığı eklerle birlikte farklı anlamda veya görevde kullanılması, kelimenin genel işletim sistemi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bir kelimenin *özel ad* olarak kullanılmasında

¹ Bu yazı, Levent Kurgun, Türk Toponimisi Üzerine Bir İnceleme (Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007, Erzurum) adlı bildiriye çizilen tasnif çerçevesinin son özelliğinin üzerine yapılmış bir ekleme mahiyetindedir. Batıda yer adlarının sınıflandırılması ilgili olarak genellikle G. R. Stewart'ın (1975:85 ve devamı) tasnif şekli kabul edilmektedir .

² Örneğin yalnızca vurgu bile dilde işletilen kelime ile yer adını birbirinden ayırt etmeyi sağlamaktadır. Kkonu ile ilgili olarak bkz. Demircan (1976).

³ Bu ad, aslında Denizli yöresine yerleşen bir oymağın adıdır.

⁴ Bu konu ile ilgili olarak bkz. Ahmedov (1991:143, 144, 145).

ise, bunun işlevi bulunmamaktadır. Örneğin, *Kavaklı Köyü*⁵ adının asıl ad parçası olan *kavaklı* kelimesi, ilgili yere özel ad olması için yapılmış bir kelime değildir. *Kavak* kelimesine eklenmiş olan *+lı* eki, özel ad türetmeye değil, dilde kelime türetmeye yarayan bir ektir ve benzerleri gibi, *ilgili nesneye donanmış olma, ilgili nesneyi barındırma, bulundurma* bildirmeye yarar.

3. Bütün kelimeler bir ya da birden fazla *anlam* taşımaktadırlar. Hâlbuki yer adı için kullanılan kelimeler, *özel ad* olduktan sonra anlam yüklerini kaybederler. Bu, kelime ile yer adı (aslında bütün özel adlar) arasındaki en büyük farkı oluşturmaktadır. Buna göre aydın kelimesi ile Aydın⁶ özel adının aynı anlam yükünü taşıdığı söylenemez: Birincisi *ışık alan, ışıklı, aydınlık; kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse)* (TS-I, 173) anlamlarıyla dilde işletildiği halde, ikincisi yalnızca Ege Bölgesi'ndeki bir ilimizi *ışaret* etmektedir. Dolayısıyla örneğin, Aydın (İli'nin) adında *ışık alan, ışıklı, aydınlık; kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli* anlamlarını aramak, fikrimizce bu tür çalışmalarını yanlış yola sürükleyebilecek bir durum oluşturmaktadır⁷.

4. Yer adları üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında yerlerin (daha çok köylerin) bitki, meyve, renk, hayvan, kişi vb. adlarını taşımaları üzerine tespitler yapılmıştır -yapılmaya devam edilmektedir-. Bu tarz çalışmalarda genellikle, aranan ayırt edici özelliğin bulunduğu bütün yer adları bir araya getirilerek sözgelimi, yapılan çalışma meyve adları üzerine ise, o yörenin meyve varlığı üzerinde tespitler yapılmaktadır.

Ancak bu gibi çalışmalarda yer adının yapısı ile ilgili olarak bir tasnif sorunu ortaya çıkmaktadır.

3. Çözüm Önerisi

Yer adları, *asıl ad + coğrafi terim* esasında oluşturulmuştur. Bu yapının birinci kısmı nesneyi diğer coğrafi nesnelere ayıran, ikinci kısmı ise, nesnenin türünü gösteren

⁵ Bu çalışmadaki örnekler Köylerimiz 1981 (İçişleri Bak. İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yenigün Matbaası, Ankara, 1982) adlı eserden rastgele seçilmiştir. Ayrıca bkz. *Son Teşkilât-ı Mülkiyyede Köylerimizin Adları*, İstanbul, Dâhiliye Vekâleti Neşriyatı, Hilal Matbaası, 1928; *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, Ankara, Dışişleri Bakanlığı, 1946; *Köylerimiz*, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yay, 1968

⁶ Yazılıta farklılığı tabii, özel adın büyük harfle başlaması sağlamaktadır.

⁷ Özel adın olsa olsa çağrışım anlamından söz edilebileceğini daha önceden belirtmiştik. Hâlâ tartışılmakla beraber, özel adların anlam özelliklerinin dilde işletilen diğer kelimelerden farklı olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Batıda bu konu ile ilgili olarak yapılmış şu çalışmalara bakılabilir: Mill (1882), Frege (1892:25-50), Russell (1905:479-493), Strawson (1950:320-344), Searle (1958:166-173), Zink (1963:481-499), Wheatley (1965:73-85), Donnellan (1966:281-304); Kripke [1980 (2005)], Stainton (1996), Katz (1977:1-80), Soames (2002).

işarettir. Yer adı kavramı bu parçaların ikisini birden kapsamaktadır⁸: *Cevizli Köyü* örneğinde yer adı yalnızca *Cevizli* kısmı değildir. Yer adı denebilmesi için coğrafi nesne göstericisine –coğrafi terime- ihtiyaç vardır.

Yer adlarının asıl ad parçaları da ikiye ayrılmaktadır: *tanımlayıcı adlar* ve *aktarma adlar*⁹.

Tanımlayıcı adlar, ilgili coğrafi nesnenin hem kendisine hem de çevresine ilişkin herhangi bir özelliğini doğrudan bildiren adlardır. Bu tür adların görevi coğrafi nesneyi nicelik veya nitelik bakımlarından bildirmektir. Bu tür yer adlarının yapısı dildeki sıfat tamlaması yapısına benzemektedir. Asıl ad parçaları bu tür adlarda büyük oranda sıfat soylu bir kelimedenden oluşmaktadır¹⁰. Ancak isim tamlaması yapısında teşkil eden ve nesneyi çeşitli yönlerinden *belirten* tanımlayıcı yer adları da vardır¹¹. Buna göre, *Ağaçlı Köyü*, *Alıç Köyü*, *Armutlu Köyü*, *Cevizli Köyü*, *Çam Köyü*, *Çamlı Köyü*, *Çiğdemli Köyü*, *Dutlu Köyü*, *Dutluca Köyü*, *Elma Köyü*, *Elmacık Köyü*, *Elmalı Köyü*, *Eski Köy*, *Kızılıcak Köyü*, *Kirazlı Bucağı*, *Meşeli Köyü*, *Narlı Bucağı*, *Söğütlü Köyü*, *Şirin Köy*, *Yeni Köy* vb. gibi adlar *tanımlayıcı yer adları* grubunda yer almaktadır¹².

Dikkat edileceği üzere, bu tür yer adlarının asıl ad parçaları genellikle tek kelimedenden oluşmaktadır¹³. Bu parçalar da doğrudan ilgili coğrafi nesneyi (örneklerde orunları-yerleşim yerlerini-) *tanımlarlar*, orunların gösterilen şeylerle ilgili, onlarla dolukaplı olduklarını belirtirler¹⁴. Yukarıda değinildiği gibi, bunların bir kısmı nesnenin kendisiyle ilgili (*Şirin Köy*, *Güzel Köy* vb.), bir kısmı da nesnenin çevresiyle ilgili

⁸ İngiliz dilli ülkelerdeki çalışmalarda *specific-generic* şeklinde ayrılmaktadır. Ayrıca bkz. Ahmedov (1991), Kurgun (2004: 145-150).

⁹ Tanımlayıcı adlar ifadesi batıdaki *descriptive names* karşılığında kullanılmıştır. Aktarma adlar ise, batıda *transfer names* şeklinde kullanılır. Buna göre yer adları da tanımlayıcı yer adları ve aktarma yer adları şeklinde iki büyük grupta düşünülmelidir.

¹⁰ Daha çok +lı, +li, +lu, +lü ekiyle yapılmış olanlar

¹¹ Özellikle ilgili yörede çokça bulunan bitki, hayvan vb. ile ilgili kelimeler

¹² Bu tür adların yazılışında da bir sorun vardır. Dilde işletilen sıfat tamlamalarındaki sıfatların hiçbiri tamlanan unsura bitişik yazılmaz (kalıplaşmış olanlar hariç). Krş. güzelçocuk-güzel çocuk, yeşilbiber-yeşil biber, kırmızılıkadın-kırmızılı kadın, yaşhadam-yaşlı adam, hasadam-has adam, çürükdiş-çürük diş vb.. Buna karşılık sıfat tamlaması yapısındaki yer adlarının yazılışında benzeri bir durum söz konusudur. Ayrıca sıfat tamlaması yapısında olmayan yer adlarının yazılışında da aynı sorun vardır. Krş. Şirinköy (*Şirin Köy* olmalı), Yeşilköy (*Yeşil Köy* olmalı), Eşiköy (*Eski Köy* olmalı); Osmanköy (*Osman Köyü* olmalı), Hasköy (*Has Köyü* olmalı), Hisarköy (*Hisar Köyü* olmalı). Yer adı için kullanılan kelimeler sıfatlıkları sebebiyle bitişik yazılmışlarsa Söğütlü Köyü adı Söğütlüköy, Narlı Bucağı adı Narlıbucak, Dutluca Köyü adı da Dutlucaköy şeklinde yazılmıyordu. Bkz. Kurgun (2005:287-293).

¹³ Cümlecik veyahut kelime grubu yapısında tanımlayıcı ad vasfı taşıyan yer adları da bulunmaktadır: Kediboğan Mevkii, Böğürüdelik Köyü, Adamölen Dere vb.

¹⁴ Bu durum, mikrotoponimlerde (bu terim için henüz bir Türkçe karşılık bulunamamıştır) daha da belirgindir.

(Sögütlü Köyü, Armutlu Köyü vb.) vasıfları göstermektedir.

Aktarma yer adları ise, yukarıdaki grubun aksine, *başka bir coğrafi* nesneden hareketle adlandırılmışlardır¹⁵. Adı alınan nesnelere, büyük oranda, adlandırılacak nesneden daha *meşhur, öne çıkmış, bilinen* nesnelere. Bu adlandırma tavrına günlük hayattan şöyle bir örnek vermek mümkündür: *Bilinen* bir beyaz eşya markasına ait teknik servis, yerini öğrenmek isteyen müşterisine yeni yerini tarif etmek için *daha bilinen* bir işyerini kullanarak, *X mağazasının yüz metre ilerisinde* ya da *X meydanına varmadan önceki ilk sokak* ifadelerini kullanabilir. Bu teknik servisin üst ya da alt katında bulunan bir *ayakkabı tamircisi* de aynı şekilde, kendisinden daha çok bilinen *teknik servisi* ya da başka bir *yeri* kullanarak bulunduğu mevkii öğrenmek isteyen müşterisine bilgi verebilir.

Teorik olarak, adlandırmanın *aktarma yer adları* için de böyle gerçekleştiği düşünülmektedir. Bir *yer* kendisinden daha önce var olan veyahut kendisinden daha belirgin/bilinen bir *yer adı* ile adlandırılmıştır. Örneğin, *Armutalanı Köyü*, *Armut Alanı* şeklinde adlandırılmış bir düzlüğün adı kullanılarak; *Ayvalıdere Köyü*, *Ayvalı Dere* adındaki su nesnesinden hareketle; *Erikbeleni Köyü*, *Erik Beleni* adındaki yükselti nesnesinin adı esas alınarak; *Narlıdere Köyü*, *Narlı* adını taşıyan derenin adı ile teşkil edilmiştir. Bir başka deyişle, *Armutalanı*, *Ayvalıdere*, *Erikbeleni* ve *Narlıdere* köylerinin adları *aktarılmış adlardır*. Belirtildiği üzere, *aktarma yer adları*, *tanımlayıcı adlar* gibi ilgili coğrafi nesnenin doğrudan bir vasfını bildirmezler. Ayrıca bu gruptaki adlarda, yukarıda kısaca bahsedilen, *işaret etme* hususu daha belirgindir.

Buna göre, *Alaçeşme Köyü*, *Azıtepe Köyü*, *Darıyeri Köyü*, *Elmasırtı Köyü*, *Erikbağı Köyü*, *Esençay Köyü*, *İğdebağları Köyü*, *Karaöz Beldesi*, *Kayaaltı Köyü*, *Kestanealanı Köyü*, *Kırzınyayla Köyü*, *Kurucaova Köyü*, *Meyvabükü Köyü*, *Pınarlıbelen Köyü*, *Sümbültepe Köyü*, *Ulupınar Köyü*, *Üçoluk Köyü*, *Üzümlübel Köyü* adları *aktarma adlardır*.

Yukarıda belirtilen türden yapılan yer adı çalışmalarındaki sorun ise, burada açıkça belirmektedir. Her iki grupta yer alan adlar için bir karşılaştırma yapmak gerekirse, *Armutlu Köyü*, *Cevizli Köyü* ve *Elmalı Köyü* adları *tanımlayıcı adlar*; *Armutalanı Köyü*, *Cevizlidere Köyü* ve *Elmasırtı Köyü* adları ise, *aktarma adlar* grubunda yer

¹⁵ Aktarma ad terimi dildeki ad aktarması olayı (ve deyim aktarması) ile ilişkilendirilmemelidir. Kullanılan terim her ne kadar ad aktarması (metonymy, metonimi, düz değişmece) ve deyim aktarması (metaphor, metafor, eğretileme, mecaz-ı mürsel) olaylarını çağrıştırsa da bu ikisinin dilde anlamın çeşitli katmanlarında gerçekleştiğini ve genel çerçevesiyle benzetme/kıyaslama esasında ve anlam odaklı olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu anlam olaylarında bir şeyin başka bir şeyi anlatması/anlamlandırması durumuna karşılık, aktarma adlarda bir yer adının başka bir yer adını işaret etmesi söz konusudur. Dolayısıyla adbilimin bir alt dalı olan yeradabilim alanında kullandığımız aktarma ad terimi anlama dayalı değildir. Burada esas olan, işaret etmedir ve bu işaretlerin anlam yükleri değil, ayırt etme görevleri vardır. Aktarma adlarda seçilen işaret –asıl ad–, bir başka yerin adından aktarılmış/devşirilmiştir.

almalıdır. Yani ilk grupta verilen *armut*, *ceviz* ve *elma* unsurları doğrudan köyün bir vasfını işaret ederken, ikinci grupta verilen *armut bir düzlüğü*; *ceviz bir dereyi* ve *elma* da bir *sırtı* işaret etmektedir. Bu yer adları, söz konusu orunlardan ya daha önce verilmiştir ya da daha çok *bilinmektedir*. Dolayısıyla ikinci grupta bulunan köylerin adları bir başka nesnenin adından *aktarılmıştır*. Hâlbuki bahsedilen çalışmalarda örneğin, *Armutlu Köyü* ile *Armutalanı Köyü*; *Cevizli Köyü* ile *Cevizlidere Köyü*; *Elmalı Köyü* ile *Elmalısırt Köyü* adları aynı sınıfta değerlendirilmektedir. Bu tür bir yaklaşımın yer adlarını tasnif konusunda yapılacak çalışmayı sağlam bir temel üzerine oturtamayacağı açıktır.

4. Sonuç

Bu çalışmada şu hususlar vurgulanmıştır:

1. Yer adları tasnif edilirken yer adlarının *özel adlar* olduklarının unutulmaması gerektiğine ve dilde işlenen diğer kelimelerden farklı hususiyetler taşıdıklarına, tasnifin öncelikle bu noktadan hareketle başlamasının zorunlu olduğuna,
2. Yer adlarının *tek ögeli* değil *asıl ad+coğrafi terim* kuruluşunda *çok ögeli* yapılar olduklarına,
3. İlgili coğrafi nesneyi işaret etme göreviyle kullanılan *asıl ad* parçalarının *tanımlayıcı* ve *aktarma adlar* şeklinde iki farklı esasta ele alınması gerektiğine,
4. Hatta yer adlarını ele alırken en başta *tanımlayıcı adlar* ve *aktarma adlar* gruplarının oluşturulmasının lüzumuna ve bunların belirlenmemesinin yapılacak tasniflerde sıkıntılar doğurabileceğine dikkat edilmelidir.

Kısaltmalar

TS = *Türkçe Sözlük*

Kaynaklar

- AHMEDOV T. (1991) *Azerbaycan Toponimikasının Esasları*, Bakı: Bakı Üniversitesi Neşriyatı.
- DEMİRCAN Ö. (1976) Türkiye Yer Adlarında Vurgu. *Türk Dili*, 34(300), 402-411.
- DONNELLAN K. S. (1966) Reference and Definite Descriptions. *The Philosophical Review*, Vol. 75, No. 3. (Jul.), 281-304.
- FREGE G. (1892) Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, NF 100, 25-50. (Translated as 'On Sense and Reference' by M. BLACK in *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, P. GEACH and M. BLACK (eds. and trans.), Oxford: Blackwell, third edition, 1980).
- KATZ J. J. (1977) A Proper Theory of Names. *Philosophical Studies: An International Journal for*

- Philosophy in the Analytic Tradition*, Vol. 31, No. 1 (Jan.), 1-80.
- Köylerimiz (1968) Ankara: İçişleri Bakanlığı Yay.
- Köylerimiz 1981 (1982) Ankara: İçişleri Bak. İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yenigün Matbaası.
- KRIPKE S. A. (1980) *Naming and Necessity*, Harvard University Press, Blackwell.
- KRIPKE S. A. (2005) *Adlandırma ve Zorunluluk* (Çev. Berat AÇIL), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- KURGUN L. (2004) Yer Adının Yapısı Hakkında. *Araştırmalar*, S. 11, 145-150.
- KURGUN L. (2007) Türk Toponimisi Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, 25-27 Nisan 2007, Erzurum.
- MILL J. S. (1882) *A System Of Logic, Ratiocinative And Inductive*. Eighth Edition. New York: Harper & Brothers, Publishers, Franklin Square.
- RUSSELL B. (1905) On Denoting. *Mind*, New Series, Vol. 14, No. 56. (Oct.), 479-493.
- SEARLE J. R. (1958) Proper Names. *Mind*, New Series, Vol. 67, No. 266. (Apr.), 166-173.
- SOAMES S. (2002) *Beyond Rigidity-The Unfinished Semantic Agenda of Naming and Necessity*. Newyork, Oxford University Pres.
- Son Teşkilât-ı Mülkiyyede Köylerimiz Adları*, (1928) Komisyon, İstanbul: Dâhiliye Vekâleti Neşriyatı, Hilal Matbaası.
- STANTON R. J. J. (ed.) (1996) *Perspectives in the Philosophy of Language*. Broadview Pres.
- STEWART G. R. (1975) *Names On the Globe*. New York: Oxford University Pres.
- STRAWSON P. F. (1950) On Referring. *Mind*, New Series, Vol. 59, No. 235 (Jul.), 320-344.
- Türkçe Sözlük* (2005) Ankara: TDK Yayınları.
- Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu* (1946) Ankara: Dışişleri Bakanlığı.
- WHEATLEY J. (1965) Names. *Analysis*, Vol.25, Supplement 3, (Jan.), 73-85.
- ZINK S. (1963) The Meaning of Proper Names. *Mind*, New Series, Vol. 72, No. 288, (Oct.), 481-499.

Levent Kurgun

Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

Adres: Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 20070-Kınıklı Kampüsü/DENİZLİ

E-posta: medele@gmail.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 17 Şubat 2009

Yayına kabul edildiği tarih: 26 Mart 2009

E-yayın tarihi: 13 Nisan 2009

Çıktı sayfa sayısı: 7

Kaynak sayısı: 23